

СІМ'Я В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У 60-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

Одним із сучасних напрямів модернізації загальної освіти є організація профільного навчання. В основу профільної диференціації покладено розподіл учнів за спеціальними здібностями, пізнавальними інтересами, нахилами, і як наслідок, за майбутньою професією. Такий розподіл дозволяє організувати навчання у відповідності індивідуальних особливостей учнів, що дає змогу підвищити якість навчання. Старша школа має функціонувати як профільна, що найповніше реалізує принцип особистісно-орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у створенні власної освітньої траєкторії.

Однією з ключових проблем реформування загальної середньої освіти найближчого періоду в Україні є профільне навчання. Профільне навчання – вид диференційованого навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх потреб, зумовлених орієнтацією на майбутню професію. Профільне навчання передбачає організацію навчання, за якого зміст однієї (рідше двох) освітньої галузі вивчається глибше і ширше, ніж це передбачено складовою змісту загальноосвітньої середньої освіти. Це забезпечується збільшенням кількості навчальних годин, відведених типовим навчальним планом на вивчення групи відповідних предметів галузі (профільні загальноосвітні предмети), а також уведенням додаткових (нових) предметів та курсів за рахунок годин варіативної частини Базового навчального плану.

Реалізація моделі такого навчання залежить від багатьох чинників, які можна виокремити за такими основними напрямками: теоретико-практичні основи організації профільного навчання (сутність проблеми профільного навчання та шляхи його реалізації, механізм комплектування профільної школи, організація навчально-виховного процесу в такому освітньому закладі та управління забезпечення профільного навчання). Друга складова включає

питання нормативно-правового та науково-методичного забезпечення профільного навчання. Третя, не менш важлива – залучення громадськості, сім'ї до реалізації завдань профільного навчання через досвід як нашої країни, так і зарубіжжя. Історія свідчить, що сім'я приділяла велику увагу професійно орієнтованому навчанню, починаючи з класичних гімназій ХІХ–початку ХХ ст.

У концепції профільного навчання в старшій школі [2] визначено історичні етапи становлення такої системи в Україні і в реалізації кожного з них важливу роль відігравала сім'я.

Ці положення і визначили мету нашої публікації, а саме: висвітлити роботу школи, сім'ї, органів управління освіти щодо спільної діяльності у розв'язанні питань профільності навчання з позиції історизму та актуальності сьогодення.

Широке наукове обґрунтування щодо залучення батьків до організації навчання дітей різного шкільного віку, участі їх у реформуванні освіти було зроблено в працях великих педагогів та мислителів. Одним із перших ці питання порушив і створив цілу систему підготовки матері до виховання і навчання дітей великий чеський педагог Я.А. Коменський у праці “Велика дидактика”. Аналогічні думки про залежність виховання і навчання підростаючого покоління від участі у цих складних процесах батьків висловили вітчизняні та зарубіжні вчені М. Пирогов, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Дістервег, Й. Песталоцці, російські вчені П. Лесгафт, П. Каптерев.

Прогресивні українські громадські діячі, письменники та педагоги С. Мироновський, І. Огієнко, І. Франко, Леся Українка, С. Русова відстоювали за сім'єю провідну роль у формуванні особистості через залучення батьків до активної дії в реалізації навчально-виховних завдань школи.

Сьогодні науковці України (В. Постовий, М. Стельмахович, Т. Щербань, М. Ярмаченко, О. Сухомлинська та інші) обґрунтовують необхідність посилити увагу до прогресивних традицій батьківської педагогіки, дидакти (О. Савченко, Н. Бібік, С. Гончаренко, Є. Голобородько) наголошують

на необхідності єдності дій вчителя і батьків у реформуванні шкільної освіти в Україні.

Аналіз свідчить, що новий імпульс розвитку профільного навчання в Україні надав закон “Про зміцнення зв’язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР” (1958 р.). Цим законом було передбачено створення спеціалізованих шкіл для обдарованих дітей (фізико-математичних, художніх, музичних, з поглибленим вивченням іноземних мов та ін), система підготовки трудових резервів була перетворена на професійно-технічну. У законі було чітко визначено завдання, які стояли перед державними, партійними, громадськими органами, школою і сім’єю у реалізації окремих складових профільного навчання, посилення профорієнтаційної роботи. Аналіз архівних документів дає можливість стверджувати, що саме у 60-70-х роках ХХ ст. в Україні досить активно проводилась спільна робота школи і сім’ї щодо реалізації цього закону.

Школа і сім’я у цей історичний період вирішували спільне завдання: формування всебічно розвиненої особистості. Але конкретні напрями виховання передбачали різні форми, методи, прийоми і засоби роботи кожного суб’єкту діяльності. Так, щодо розумового виховання завдання школи полягало в тому, щоб навчити дітей основам наук, розвивати мислення і мову, підготувати до практичної діяльності, а завдання сім’ї - допомогти школі в цій справі, тобто забезпечити умови для виконання домашніх завдань, допомагати дітям у підготовці до уроків, розширювати їх світогляд, створювати сімейні бібліотеки, залучати дітей до перегляду телевізійних передач тощо.

В цей період в профільних школах, класах з’явилися нові форми роботи школи з батьками, які є актуальними і сьогодні: поширення педагогічних знань серед батьків щодо мети і завдання профільного навчання, особливості роботи з обдарованими дітьми; сучасний стан профорієнтаційної роботи, специфіка навчання в ліцеях і гімназіях тощо.

Поняття “робота школи з батьками” у 60-70-ті роки ХХ ст. визначало різні за змістом і за формою види діяльності школи: поширення педагогічних знань

серед батьків, ознайомлення з умовами і шляхами організації виховання в сім'ї; узагальнення і використання активних виховних прийомів; надання практичної допомоги у покращенні виховання дітей в сім'ї; залучення батьків до постійної участі у розв'язанні конкретних завдань навчання і виховання школярів.

Вся ця різнопланова діяльність в загальноосвітніх, профільних школах і класах з поглибленим вивчення окремих предметів проводилась директором, завідуючим учбовою частиною школи, класними керівниками, вчителями при активній участі батьківської громадськості, через колективні та індивідуальні форми роботи.

До колективних відносилися: загальношкільні і класні збори батьків, лекції для батьків, групові консультації. Індивідуальна робота здійснювалася у вигляді бесід, консультацій, що проводились як в школі, так і вдома. Слід зазначити, що різні форми і види роботи школи з сім'єю досить тісно пов'язані між собою, вони доповнюють одна одну. Так, наприклад, ознайомлення вчителів з умовами сімейного виховання пов'язане з педагогічною пропагандою, а питання, які обговорювалися на зборах батьків, роз'яснювалися в індивідуальних бесідах.

З метою поширення педагогічних знань для батьків читалися лекції з питань виховання дітей в сім'ї. Можна навести тематику лекцій для батьків цього історичного періоду: "Завдання школи і сім'ї по комуністичному вихованню дітей", "Завдання школи і сім'ї у боротьбі з релігійними пережитками", "Завдання політехнічного навчання у середній школі і участь сім'ї у їх розв'язанні", "Піклування сім'ї про всебічний розвиток фізичних і розумових здібностей дітей", "Моральне виховання в сім'ї", "Як допомагати дітям добре вчитися", "Труднощі в практиці сімейного виховання і шляхи їх подолання", "Як допомогти дітям обрати майбутню професію", "Трудові традиції сім'ї" [7]. До читання лекцій залучалися керівники школи, вчителі, лікарі, відомі вчені, діячі культури, батьки, тощо. Досить серйозна увага приділялася поширенню педагогічної літератури, науково-педагогічних і

науково-популярних видань, журналів “Сім’я і школа”, “Вокруг света”, “Техника молодежи”, “Квант”.

Питання, які висвітлювалися на загальношкільних зборах і в лекціях для батьків більш детально і конкретно розглядалися на зборах у класі, через індивідуальні бесіди з батьками. В школах було встановлено спеціальні дні і години прийому батьків, коли кожен із них міг зайти в школу порадитись з директором, завідувачим навчальною частиною, з класним керівником і вчителем з питань виховання та навчання дітей.

Досить серйозну увагу питанням роботи педагогічного колективу школи з батьками приділяв директор, завідувач навчальною частиною школи. По-перше, все ця робота була досить чітко спланована. Аналіз архівних матеріалів свідчить, що план роботи школи передбачав розділ “Робота з батьками і населенням”, оперативний план завідувача навчальною частиною включав розділ “Робота з батьками і громадськістю”, план виховної роботи класу класним керівником включав розділ “Робота з батьками”. По-друге, директор школи, його заступники брали безпосередню участь у батьківських зборах, виступали з лекціями і доповідями перед батьками, надавали методичну допомогу вчителям і класним керівникам з питань проведення спільної роботи колективу класу та сім’ї. Досить серйозна увага приділялась аналізу матеріалів, які відображали досвід роботи школи з родиною. Директор школи керував діяльністю батьківського комітету, затверджував план роботи, брав участь у засіданнях, допомагав організовувати роботу комісії.

Школа не уявляла свого життя в цей період без батьківського комітету і активу батьків. Батьківські комітети школи створювалися з метою забезпечення зв’язку і постійної співпраці школи, трудових колективів і громадськості для підвищення ефективності навчально-виховного процесу, всебічного і гармонійного розвитку учнів. Діяльність батьківського комітету школи здійснювалася на основі “Положення про батьківський комітет загальноосвітньої школи” [3], плану роботи школи, рішень батьківських зборів, рекомендацій педагогічної ради, директора школи.

Батьківський комітет школи забезпечував тісний зв'язок і постійну співпрацю сім'ї, школи, трудових колективів і спільноти з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу, всебічного і гармонійного розвитку учнів.

Як правило, батьківський комітет школи обирався на загальношкільних зборах батьків терміном на один рік, кількість членів комітету відповідала кількості класів у школі. Із цього складу обирався голова і секретар, голова батьківського комітету входив до складу педагогічної ради школи.

Батьківський комітет сприяв здійсненню загального обов'язкового навчання дітей, допомагав школі і сім'ї у вихованні в учнів відповідального ставлення до навчання і праці, в професійній орієнтації молоді. Важливим завданням батьківського комітету школи було підвищення відповідальності сім'ї за виховання дітей і надання їй допомоги, залучення батьків до активної участі в житті школи, в організації педагогічного всеобучу, в роботі з профілактики дитячих правопорушень, допомога в укріпленні навчально-матеріальної бази школи, проведенні навчально-виробничих практик, організації роботи навчально-виробничих комбінатів.

Для глибокої і цілеспрямованої роботи за конкретним спрямуванням під керівництвом членів батьківського комітету школи із активу батьків створювалися постійні і тимчасові комісії: щодо здійснення загальної середньої освіти; з трудового виховання і організації суспільнокорисної, виробничої праці школярів; з педагогічного всеобучу батьків; з охорони здоров'я; організації харчування учнів; з культурно-масової роботи, професійної орієнтації, по роботі з обдарованими дітьми та ін. Також батьки брали активну участь у проведенні факультативних занять, були безпосередніми ініціаторами створення таких класів, як "юний педагог", "юний медик", "майбутній інженер-конструктор".

В класах також створювалися батьківські комітети. Вони керувалися в своїй роботі "Положенням про батьківський комітет", рішеннями батьківських зборів, рекомендаціями класного керівника. Класний батьківський комітет

звітував про підсумки роботи та про виконання прийнятих рішень перед батьками учнів класу та перед батьківським комітетом школи.

Батьківський комітет працював за планом роботи на навчальний рік, зміст якого визначався його завданнями, які стояли перед цим навчальним закладом, і конкретними умовами його діяльності. В своїй роботі він спирався на класні батьківські комітети, активно співпрацював, окрім педагогічного колективу, з комісіями сприяння сім'ї та школі за місцем роботи батьків, базовими підприємствами, громадськими організаціями.

Члени батьківського комітету школи разом з активом вивчали умови життя дітей в сім'ї та надавали їм необхідну допомогу, організовували разом з учителями лекції, бесіди, проводили обмін досвідом сімейного виховання тощо. Батьківський комітет школи залучав батьків до проведення профорієнтаційних бесід з учнями, до організації екскурсій, походів і мандрівок, керівництво різноманітними гуртками.

Батьківський комітет школи у той час мав певні права: звертатися разом з адміністрацією школи в ті чи інші партійні та державні органи, громадські організації з питань надання матеріальної і фінансової допомоги освітнім закладам; виносити на розгляд директора і педагогічної ради школи пропозиції з удосконалення виховної, навчальної та профорієнтаційної роботи тощо; заслуховувати повідомлення директора школи і класних керівників про стан і перспективи роботи школи, пояснення з питань, які цікавлять батьків, повідомлення батьків про виховання дітей в сім'ї, брати участь у розподілі коштів фонду всеобучу для надання матеріальної допомоги дітям.

Така співпраця сім'ї та школи давала позитивні результати, які позначалися на свідомому виборі професії старшокласниками, на підготовці висококваліфікованих фахівців різних галузей виробництва, що підвищувало авторитет та вагомість профільних класів і шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів. І коли сьогодні йде постійний пошук нових форм профорієнтаційної роботи, організації профільного навчання, діяльності комплексів ліцей-університет залишається актуальною проблема взаємодії сім'ї

і школи щодо створення умов для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя.

Список використаної літератури:

1. Аніскіна Н.О. Організація профільного навчання в сучасній школі. – Х.: Видав. гр. “Основа”, 2003. – 176 с.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі /АПН України Інститут педагогіки; укл. Л.Д.Березівська, Н.М. Бібік, М.І. Бурда та ін. // Ін форм. зб. МОН України. – 2003. - № 24.
3. Положение о родительском комитете начальной семилетней и средней школы. – М.,1950 . – 7 с.
4. Про застосування Закону України “Про загальну середню освіту” щодо розширення мережі та організації навчально-виховного процесу у гімназіях, ліцеях, колегіумах // Інформаційний збірник МОН України. – 2002. - № 24.
5. Работа школы с родителями учащихся. Под ред. И.В. Чувашева. – изд. АПН. – М.,1953. – 144 с.
6. Родинна педагогіка: навчально-метод. посібник /А.А.Марушкевич, В.Г. Постів, Т.Ф. Алексєєнко та ін. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – С.173.
7. Самодрин А. Організація діяльності профільно-диференційованої школи // Рідна школа. – 1998. -№ 6.
8. Семейное воспитание: Краткий словарь / Сост. И.В.Гребенников, Л.В.ковинько. – М.: Политиздат, 1990. – 319 с.
9. Школоведение /Под ред. А.Н.Волковского, М.П.Малишева. – М.,1955. – 517 с.